

EL

EL

EL

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Βρυξέλλες, 20.4.2005
COM(2005) 152 τελικό

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Κινητοποίηση του πνευματικού δυναμικού της Ευρώπης:

**ενδυνάμωση των πανεπιστημίων ώστε να εξασφαλισθεί η πλήρης συμβολή τους στη
στρατηγική της Λισσαβώνας**

{SEC(2005) 518}

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Κινητοποίηση του πνευματικού δυναμικού της Ευρώπης:

ενδυνάμωση των πανεπιστημίων ώστε να εξασφαλισθεί η πλήρης συμβολή τους στη στρατηγική της Λισσαβώνας

“Η επιδίωξη της γνώσης ήταν πάντα στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής περιπέτειας. Συνέβαλε στον προσδιορισμό της ταυτότητας και των αξιών μας και αποτελεί τον οδηγό για την μελλοντική ανταγωνιστικότητά μας”¹.

1. ΤΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ ΕΧΟΥΝ ΚΑΙΡΙΟ ΡΟΛΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΩΝΑΣ

Κατά τα 20 επόμενα έτη, θα συμβεί μια θεμελιώδης μεταβολή στο οικονομικό μοντέλο της Ευρώπης. Η μεταποιητική βάση της Ευρώπης θα συνεχίσει να συρρικνώνεται, η μελλοντική ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία θα βασίζεται όλο και περισσότερο σε βιομηχανίες και υπηρεσίες έντασης γνώσης, ενώ για όλο και περισσότερες θέσεις απασχόλησης θα απαιτείται τίτλος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ωστόσο, τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια², που είναι οι κινητήρες του νέου μοντέλου το οποίο βασίζεται στη γνώση, δεν είναι σε θέση να προσφέρουν την πλήρη δυναμική συμβολή τους στην ανανεωμένη στρατηγική της Λισσαβώνας.

Η Ευρώπη πρέπει να ενισχύσει τους τρεις πόλους του τριγώνου της γνώσης: εκπαίδευση, έρευνα και καινοτομία. Τα πανεπιστήμια έχουν ουσιαστική σημασία και για τους τρεις πόλους. Η αύξηση και η βελτίωση των επενδύσεων για τον εκσυγχρονισμό και την ποιότητα των πανεπιστημίων είναι άμεση επένδυση στο μέλλον της Ευρώπης και των Ευρωπαίων.

Το παρόν έγγραφο παρουσιάζει διάφορους τρόπους με τους οποίους μπορεί να επιτευχθεί αυτό. Αφετηρία του εγγράφου είναι η διαβούλευση με τους ενδιαφερομένους, την οποία δρομολόγησε η ανακοίνωση της Επιτροπής του 2003 με τίτλο "ο ρόλος των πανεπιστημίων στην Ευρώπη της γνώσης"³, που οδήγησε σε δύο κατευθύνσεις ενεργειών:

- τα αποτελέσματα της διαβούλευσης τα σχετικά με τις ερευνητικές πτυχές αναλύθηκαν⁴ υπό το πρίσμα δύο εκθέσεων που κάλυπταν τις σχέσεις τριτοβάθμιας εκπαίδευσης-έρευνας⁵ και οι οποίες εξετάστηκαν σε ένα σημαντικό συνέδριο στη Λιέγη τον Απρίλιο του 2004⁶. το προσεχές σχέδιο δράσης για την πανεπιστημιακή έρευνα (έγγραφο παράλληλο με την παρούσα ανακοίνωση) θα καλύψει την ερευνητική διάσταση των πανεπιστημίων.

¹ Ενδιάμεση αναθεώρηση της στρατηγικής της Λισσαβώνας, COM (2005) 24 της 2ας Φεβρουαρίου 2005 (σημείο 3.3.2).

² Ο όρος "πανεπιστήμια" σημαίνει όλα τα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

³ COM (2003) 58 της 5ης Φεβρουαρίου 2003.

⁴ http://europe.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/pdf/univ_outcome_consult_en.pdf

⁵ Από την ομάδα εμπειρογνομόνων STRATA-ETAN, Οκτώβριος 2002 και Νοέμβριος 2003.

⁶ http://europa.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/index_en.html

- τα αποτελέσματα τα σχετικά με τις πτυχές που αφορούν την τριτοβάθμια εκπαίδευση αναλύθηκαν⁷ στο πλαίσιο του προγράμματος εργασιών "εκπαίδευση και κατάρτιση 2010"⁸ και συζητήθηκαν στο συνέδριο με θέμα «ενδυνάμωση των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων ώστε να εξασφαλισθεί η πλήρης συμβολή τους στη στρατηγική της Λισσαβώνας» το Φεβρουάριο του 2005⁹.

Η παρούσα ανακοίνωση βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε συγκλίνοντα μηνύματα από τη διαδικασία διαβούλευσης, τα οποία εντόπισαν τρεις κύριες προκλήσεις για την ευρωπαϊκή τριτοβάθμια εκπαίδευση: εξασφάλιση ποιότητας παγκόσμιου επιπέδου, βελτίωση της διακυβέρνησης και αύξηση και διαφοροποίηση της χρηματοδότησης. Οι ενέργειες που προτείνονται στους εν λόγω τομείς λαμβάνουν πλήρως υπόψη την αρχή της επικουρικότητας βάσει της οποίας τα κράτη μέλη είναι υπεύθυνα για την οργάνωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσής τους.

2. ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ

Το παρόν τμήμα θα πρέπει να διαβαστεί σε συνδυασμό με το έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής με τίτλο "η ευρωπαϊκή τριτοβάθμια εκπαίδευση σε μια παγκόσμια προοπτική", που το συμπληρώνει με την παροχή, την εξήγηση και την ανάλυση πρόσθετων στατιστικών δεδομένων και δεικτών (κυρίως στο τμήμα III και το στατιστικό παράρτημα, πίνακες 3, 4, 5 και 8).

2.1. Ανθρώπινο κεφάλαιο και χάσματα καινοτομίας

Μορφωτικό επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Αν και η Ευρώπη είναι οπωσδήποτε μια κοινωνία με υψηλή μόρφωση, μόνο το 21% του πληθυσμού της ΕΕ που είναι σε ηλικία κατάλληλη για εργασία έχει τελειώσει τριτοβάθμια εκπαίδευση, ποσοστό που είναι σημαντικά χαμηλότερο από τις ΗΠΑ (38%), τον Καναδά (43%) και την Ιαπωνία (36%), καθώς και τη Νότια Κορέα (26%).

Πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Αν και γενικά στην Ευρώπη θεωρείται ότι η τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι "δημόσιο αγαθό", οι εγγραφές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι υψηλότερες και παρουσίασαν ταχύτερη αύξηση σε άλλα μέρη του κόσμου – κυρίως χάρη στο πολύ υψηλότερο επίπεδο ιδιωτικής χρηματοδότησης. Έχοντας μέσο μικτό ποσοστό εγγραφών 52%, η ΕΕ είναι λίγο πιο πάνω από την Ιαπωνία (49%), αλλά υστερεί σε σχέση με τον Καναδά (59%) και παρουσιάζει μεγάλη υστέρηση σε σύγκριση με τις ΗΠΑ (81%) και τη Νότια Κορέα (82%).

Ερευνητικές επιδόσεις

Αν και η ΕΕ εκπαιδεύει περισσότερους πτυχιούχους στους τομείς των θετικών επιστημών και της τεχνολογίας και παράγει συνολικά περισσότερα διδακτορικά, απασχολεί μόνο 5,5 ερευνητές ανά 1.000 μισθωτούς, ποσοστό που είναι οριακά μικρότερο από τον Καναδά και τη Νότια Κορέα, αλλά υστερεί πολύ σε σχέση με τις ΗΠΑ (9,0) και την Ιαπωνία (9,7). Δύο πρόσφατες έρευνες που δίνουν έμφαση στην έρευνα διαπίστωσαν ότι, με εξαίρεση ελάχιστα

⁷ http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/consultation_en.html

⁸ Έγγραφο 6365/02 του Συμβουλίου της 20ής Φεβρουαρίου 2002.

⁹ http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/lisbon_en.html

πανεπιστήμια της Μεγάλης Βρετανίας, δεν υπάρχουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση πανεπιστήμια που περιλαμβάνονται στα 20 καλύτερα του κόσμου, ενώ λίγα είναι εκείνα που συγκαταλέγονται στα 50 καλύτερα¹⁰. Η ταχύρρυθμη ανάπτυξη των ασιατικών πανεπιστημίων, τόσο των δημόσιων όσο και των ιδιωτικών, είναι άλλη μια πρόκληση για την Ευρώπη – και τις ΗΠΑ – όσον αφορά τους υποψήφιους διδάκτορες στους τομείς των θετικών επιστημών και της τεχνολογίας¹¹.

2.2. Τα σημεία συμφόρησης

Ομοιομορφία

Η τάση για ομοιομορφία και ισότητα σε πολλά εθνικά συστήματα εξασφάλισε ότι η μέση ποιότητα των πανεπιστημίων, που γενικά είναι ομοιογενής, είναι σχετικά καλή – τουλάχιστον από ακαδημαϊκή άποψη. Υπάρχουν όμως ελλείψεις που οφείλονται στην ανεπαρκή διαφοροποίηση. Τα περισσότερα πανεπιστήμια τείνουν να παρέχουν τα ίδια μονοτομεακά προγράμματα και παραδοσιακές μεθόδους που απευθύνονται στην ίδια ομάδα των σπουδαστών με τις καλύτερες επιδόσεις – πράγμα που οδηγεί στον αποκλεισμό αυτών που δεν συμμορφώνονται με το τυποποιημένο πρότυπο. Άλλες συνέπειες είναι ότι η Ευρώπη έχει πολύ λίγα κέντρα αριστείας παγκόσμιου επιπέδου, ενώ τα πανεπιστήμια δεν ενθαρρύνονται να εξηγούν, στη χώρα τους και στο εξωτερικό, την ειδική αξία αυτών που παράγουν για τους σπουδαστές και την κοινωνία.

Απομόνωση

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ευρώπη εξακολουθεί να είναι κατακερματισμένη - μεταξύ χωρών αλλά και στο εσωτερικό των ίδιων των χωρών - σε ομαδοποιήσεις μεσαίου ή μικρού μεγέθους με διαφορετικούς κανονισμούς και, φυσικά, διαφορετικές γλώσσες. Πρέπει να καταστεί "ευανάγνωστη" για τον κόσμο, εάν επιθυμεί να ανακτήσει τη θέση της ως τόπου προορισμού για τους μετακινούμενους φοιτητές - θέση που την έχασε από τις ΗΠΑ τη δεκαετία του '90. Επίσης εξακολουθεί να παραμένει απομονωμένη από τη βιομηχανία, με περιορισμένη μεταφορά γνώσεων και κινητικότητα. Το αποτέλεσμα είναι ότι υπερβολικά μεγάλος αριθμός πτυχιούχων – ακόμη και του υψηλότερου επιπέδου - δεν κατέχουν την επιχειρηματικότητα και τις δεξιότητες που ζητούνται στην αγορά εργασίας. Τα περισσότερα πανεπιστήμια εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το κράτος και δεν είναι προετοιμασμένα για παγκόσμιο ανταγωνισμό για υψηλού επιπέδου προσωπικό, γόητρο και πόρους.

Υπέρμετρη ρύθμιση

Η υπέρμετρη ρύθμιση της πανεπιστημιακής ζωής παρεμποδίζει τον εκσυγχρονισμό και την αποτελεσματικότητα. Ο καθορισμός, σε εθνικό επίπεδο, των μαθημάτων και των κανόνων απασχόλησης του ακαδημαϊκού προσωπικού τείνουν να παρεμποδίζουν τη μεταρρύθμιση του περιεχομένου σπουδών και τη διεπιστημονικότητα. Οι άκαμπτοι κανόνες εισαγωγής και αναγνώρισης εμποδίζουν τη διά βίου μάθηση και την κινητικότητα. Οι μη ελκυστικές συνθήκες ενθαρρύνουν τους νέους με υψηλά προσόντα να αναζητούν αλλού ταχύτερη πρόσβαση στην ανεξαρτησία και υψηλότερους μισθούς. Οι λεπτομερείς έλεγχοι *εκ των προτέρων* παρεμποδίζουν την ικανότητα των πανεπιστημίων να αντιδρούν γρήγορα στις μεταβολές του περιβάλλοντός τους. Όταν η αλλαγή εξαρτάται πάντα από τη νομοθεσία, οι μεταρρυθμίσεις θα είναι λίγες, αποδιοργανωτικές και ομοιόμορφες.

¹⁰ Έρευνες του Shanghai Jiao Tong University, <http://ed.sjtu.edu.cn/ranking.htm> και του Times Higher Education Supplement, 5 Νοεμβρίου 2004.

¹¹ International graduate admissions survey, US Council of Graduate Schools, Δεκέμβριος 2004.

Ανεπαρκής χρηματοδότηση

Τα πανεπιστήμια αντιμετωπίζουν δύο τεράστια ελλείμματα επένδυσης στον τομέα της γνώσης:

- όσον αφορά την έρευνα, οι χώρες της ΕΕ δαπανούν το 1,9% του ΑεγχΠ, ενώ οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία και η Νότια Κορέα πλησιάζουν το 3%, χάρη στις πολύ υψηλότερες επενδύσεις για έρευνα εκ μέρους της βιομηχανίας·
- όσον αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση, οι χώρες της ΕΕ δαπανούν κατά μέσο όρο μόλις το 1,1% του ΑΕγχΠ, όσο και η Ιαπωνία, αλλά πολύ λιγότερο από τον Καναδά (2,5%), τις ΗΠΑ (2,7%) και τη Νότια Κορέα (2,7%). Αυτό οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στα πολύ χαμηλότερα επίπεδα επενδύσεων από τη βιομηχανία και τα νοικοκυριά στην Ευρώπη. Για να φθάσει η Ευρώπη στο επίπεδο των ΗΠΑ, θα πρέπει να δαπανά επιπλέον 150 δισεκατομμύρια ευρώ κάθε χρόνο για την τριτοβάθμια εκπαίδευση¹².

Από την άποψη της πολιτικής, η ανεπαρκής χρηματοδότηση και η εξάρτηση από την κρατική χρηματοδότηση δεν έχουν ως μόνη συνέπεια τη σχετική φτώχεια του τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι συνέπειες διαφέρουν από τη μια χώρα στην άλλη, αλλά κυμαίνονται από τα χαμηλά ποσοστά εγγραφών ως την αδυναμία κάλυψης της ζήτησης, την αδυναμία προετοιμασίας των φοιτητών για την ευρωπαϊκή αγορά εργασίας, τον υπερβολικά χαμηλό αριθμό θέσεων απασχόλησης για διδάσκοντες/ερευνητές, καθώς και τις δυσκολίες όσον αφορά την προσέλκυση και τη διατήρηση ατόμων με υψηλά προσόντα.

3. ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ: ΕΛΚΥΣΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ, ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

Τα σημεία συμφόρησης που αναφέρονται παραπάνω είναι λιγότερο ή περισσότερο σημαντικά ανάλογα με το κράτος μέλος, έχει όμως κρίσιμη σημασία για την ΕΕ να υπερνικηθούν σε ολόκληρη την Ένωση. Η διαδικασία διαβούλευσης έδειξε ότι υπάρχουν λύσεις οι οποίες απαιτούν δράση σε τρεις κατευθύνσεις.

3.1. Ελκυστικότητα: επιτακτική ανάγκη για ποιότητα και αριστεία

Για τη βελτίωση της ποιότητας και της ελκυστικότητας απαιτούνται σημαντικές αλλαγές στα πανεπιστήμια. Οι παράγοντες προώθησης των αλλαγών αυτών στα πανεπιστήμια απαιτούν ειδική υποστήριξη (περιλαμβανομένης της χρηματοδότησης) από το περιβάλλον τους. Τα πανεπιστήμια που δεν πραγματοποιούν τις αλλαγές αυτές – λόγω έλλειψης βούλησης, ικανότητας για δράση ή διαθέσιμων πόρων – θα δημιουργήσουν ένα επιδεινούμενο μειονέκτημα για τους εαυτούς τους, τους πτυχιούχους τους και τις χώρες τους.

3.1.1. Διαφοροποίηση όσον αφορά την ποιότητα και την αριστεία

Η κινητοποίηση όλου του πνευματικού δυναμικού της Ευρώπης και η ενεργοποίησή του στην οικονομία και την κοινωνία θα απαιτήσει πολύ μεγαλύτερη διαφοροποίηση σε σχέση με το παρελθόν όσον αφορά τις στοχευόμενες ομάδες, τους τρόπους διδασκαλίας, τα σημεία εισόδου και εξόδου, το συνδυασμό επιστημονικών κλάδων και δεξιοτήτων στα προγράμματα σπουδών κ.λπ.

¹² Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, σημείο 44.

Εξαιρετική ποιότητα μπορεί να εμφανιστεί μόνο από ένα πεδίο στο οποίο θα δεσπόζει η «παιδεία της αριστείας». Η αριστεία δεν είναι ποτέ μόνιμο επίτευγμα: πρέπει πάντα να αντιμετωπίζει προκλήσεις. Μπορεί να εμφανίζεται σε λίγα πανεπιστήμια συνολικά, μπορεί όμως να εμφανίζεται πολύ ευρύτερα σε επιμέρους σχολές ή ομάδες στο εσωτερικό εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ή δικτύων. Η φύση και η ένταση της έρευνας (όπως και άλλων δραστηριοτήτων) παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις ανάλογα με τη χώρα, τα είδη των ιδρυμάτων και τα επιμέρους πανεπιστήμια. Κάθε πανεπιστήμιο πρέπει να αξιοποιήσει πλήρως το δυναμικό του λαμβάνοντας υπόψη τα δικά του πλεονεκτήματα και τις δικές του προτεραιότητες και πρέπει, επομένως, να έχει την ικανότητα να τις επισημαίνει και να επικεντρώνεται σε αυτές.

Αυτό προϋποθέτει κάποια συγκέντρωση της χρηματοδότησης, όχι μόνο σε κέντρα και δίκτυα που έχουν ήδη υψηλό επίπεδο αριστείας (σε ένα συγκεκριμένο είδος/τομέα έρευνας, διδασκαλίας/μάθησης ή υπηρεσίας προς το κοινωνικό σύνολο) – αλλά και σε αυτά που έχουν το δυναμικό να επιτύχουν αριστεία και να αποτελέσουν πρόκληση γι' αυτούς που ήδη κατέχουν ηγετικές θέσεις.

3.1.2. Παράγοντες για την αύξηση της ελκυστικότητας για τους σπουδαστές

Διδασκαλία/μάθηση περισσότερο ευέλικτη και ανοικτή στον κόσμο

Για να καταστούν πιο ελκυστικά τα πανεπιστήμια σε τοπικό και σε παγκόσμιο επίπεδο, απαιτείται εις βάθος αναθεώρηση των προγραμμάτων σπουδών – όχι μόνο για να διασφαλιστεί το υψηλότερο δυνατό επίπεδο ακαδημαϊκού περιεχομένου, αλλά και για να υπάρχει ανταπόκριση στις μεταβαλλόμενες ανάγκες των αγορών εργασίας. Η ενσωμάτωση των πτυχιούχων στην επαγγελματική ζωή, και επομένως στην κοινωνία, είναι βασική κοινωνική ευθύνη της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η μάθηση πρέπει να συμπεριλάβει εγκάρσιες δεξιότητες (όπως η ομαδική εργασία και η επιχειρηματικότητα) επιπλέον της εξειδικευμένης γνώσης. Πρέπει να ενισχυθούν οι ευρωπαϊκές και διεπιστημονικές πτυχές. Πρέπει να αξιοποιηθεί πλήρως το δυναμικό των ΤΠΕ για τη διδασκαλία/μάθηση, συμπεριλαμβανόμενης της διά βίου μάθησης. Η διάκριση βασικού πτυχίου-μάστερ επιτρέπει πιο διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά προγραμμάτων και μεθόδους μάθησης (π.χ. μάθηση βασισμένη στην έρευνα και διδασκαλία μέσω ΤΠΕ).

Διεύρυνση της πρόσβασης

Με την ύπαρξη νέων κατηγοριών σπουδαστών, μεγαλύτερης διαφοροποίησης των προγραμμάτων και μεγαλύτερης κινητικότητας σε ολόκληρη την Ευρώπη, αποκτούν αυξανόμενη σημασία η βελτίωση της καθοδήγησης και της παροχής συμβουλών (πριν και κατά τη διάρκεια της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης), οι ευέλικτες πολιτικές εγγραφής και οι εξατομικευμένες διαδρομές μάθησης. Τα στοιχεία αυτά είναι βασικοί καθοριστικοί παράγοντες για τη διεύρυνση της πρόσβασης στα πανεπιστήμια, την υποστήριξη της προσήλωσης των φοιτητών στις σπουδές τους και την αύξηση της επιτυχίας και της αποτελεσματικότητας, ασχέτως του αν η εγγραφή θα βασίζεται σε εισαγωγικές εξετάσεις ή όχι. Τα συστήματα επιχορηγήσεων/δανείων, η χαμηλού κόστους διαμονή και η μερική απασχόληση ή οι θέσεις βοηθών είναι επίσης σημαντικά στοιχεία που θα συμβάλουν στο να καταστούν τα πανεπιστήμια ελκυστικά και προσπελάσιμα για ένα κατάλληλα ευρύ φάσμα σπουδαστών – σπάζοντας έτσι τη σύνδεση ανάμεσα στην κοινωνική προέλευση και το μορφωτικό επίπεδο.

Βελτίωση της επικοινωνίας

Αν και ο ακαδημαϊκός κόσμος τείνει να νομίζει ότι η καλή ποιότητα αποτελεί διαφήμιση αφεαυτής, η ελκυστικότητα είναι κάτι που συνδέεται με τις εικόνες που έχει το κοινό. Η ανάπτυξη ενός συνεκτικού συστήματος πτυχίων, ακαδημαϊκών μονάδων ECTS, του συμπληρώματος διπλώματος και αξιόπιστων σφραγίδων ποιότητας θα ενισχύσει την αναγνώριση των ευρωπαϊκών πτυχίων. Αυτό όμως δεν είναι αρκετό: τα πανεπιστήμια έχουν ανάγκη να επικοινωνούν καλύτερα με την κοινωνία όσον αφορά αυτό που παράγουν και να επενδύουν περισσότερο στην παρουσία τους και την εμπορική προώθηση τους στο εσωτερικό της χώρας τους και στο εξωτερικό. Δεν είναι όλα τα πανεπιστήμια καλά προετοιμασμένα για αυτήν την ανταγωνιστικότερη προσέγγιση.

3.1.3. Παράγοντες για την ενίσχυση των ανθρώπινων πόρων

Οι ανθρωπίνους πόροι είναι ένας βασικός καθοριστικός παράγοντας της ποιότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και την έρευνα. Τα πανεπιστήμια πρέπει επομένως να καταβάλουν προσπάθειες για την ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού τους, τόσο από ποιοτική όσο και από ποσοτική άποψη, με την προσέλκυση, την ανάπτυξη και τη διατήρηση ανθρώπινου δυναμικού με υψηλά προσόντα σε σταδιοδρομίες διδασκαλίας/έρευνας. Η αριστεία μπορεί να προκύψει μόνο από ένα ευνοϊκό επαγγελματικό περιβάλλον, που θα βασίζεται ιδιαίτερα σε ανοικτές, διαφανείς και ανταγωνιστικές διαδικασίες. Οι κενές θέσεις, τουλάχιστον για πρυτάνεις, κοσμήτορες, καθηγητές και ερευνητές, πρέπει να προκηρύσσονται δημόσια και, εφόσον αυτό είναι δυνατό, διεθνώς. Οι ερευνητές πρέπει να αντιμετωπίζονται ως επαγγελματίες από τα αρχικά στάδια της σταδιοδρομίας τους¹³. Η φυσική και η εικονική κινητικότητα (μεταξύ ακαδημαϊκών κλάδων ή μεταξύ πανεπιστημίων και βιομηχανίας) και η καινοτομία που θα οδηγεί π.χ. σε αξιοποίηση των επιτευγμάτων των πανεπιστημίων πρέπει να ενθαρρύνονται και να ανταμείβονται¹⁴. Η αμοιβή πρέπει να ανταμείβει την ποιότητα και τα επιτεύγματα στην εκτέλεση όλων των καθηκόντων, πράγμα που θα περιλαμβάνει ένα μερίδιο των εσόδων από συμβάσεις έρευνας, παροχές συμβουλών, διπλώματα ευρεσιτεχνίας κ.λπ. Αυτά τα μέτρα θα ενισχύσουν διαχρονικά την αριστεία παγκόσμιου επιπέδου στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, μειώνοντας έτσι το χάσμα ελκυστικότητας σε σχέση με άλλες περιοχές του κόσμου και παρέχοντας οφέλη για όλη Ευρώπη - μέσω των πτυχιούχων υψηλών προσόντων που θα μετακινούνται ή θα επιστρέφουν σε πιο περιφερειακά πανεπιστήμια, αμέσως ή σε επόμενα στάδια της σταδιοδρομίας τους.

3.1.4. Η διαφοροποίηση απαιτεί οργάνωση σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Η ευρωπαϊκή τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι και πρέπει να παραμείνει διαφοροποιημένη όσον αφορά τις γλώσσες, τον πολιτισμό, τα συστήματα και τις παραδόσεις. Ταυτόχρονα, η επαρκής συμβατότητα μεταξύ των διαφορετικών εθνικών κανονισμών είναι απαραίτητη για να αποφευχθεί η πρόκληση σύγχυσης αντί να αυξάνονται οι ευκαιρίες για τις δυνατότητες επιλογής και την κινητικότητα των πολιτών. Η αμοιβαία αναγνώριση των προσόντων και των ικανοτήτων προϋποθέτει ένα ελάχιστο επίπεδο οργάνωσης σε ευρωπαϊκό επίπεδο υπό τη μορφή κοινών αναφορών και βασικών προτύπων.

¹³ Βλ. σύσταση της Επιτροπής σχετικά με την ευρωπαϊκή χάρτα του ερευνητή και έναν κώδικα δεοντολογίας για την πρόσληψη ερευνητών, <http://europa.eu.int/eracareers/europeancharter>.

¹⁴ Βλ. στο ίδιο.

Η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για τους τίτλους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι ένας από τους βασικούς στόχους της διαδικασίας της Μπολόνιας¹⁵. Εάν εγκριθεί, η πρόταση που θα υποβληθεί στους υπουργούς στην προσεχή σύνοδό τους στο Μπέργκεν θα αποτελέσει ένα κοινό σημείο αναφοράς, όχι μόνο για τα διάφορα είδη βασικών πτυχίων, μάστερ και διδακτορικών, αλλά και για "συντομότερους" μεταδευτεροβάθμιους τίτλους με βάση ένα θεωρητικό επίπεδο 120 ακαδημαϊκών μονάδων ECTS. Έτσι, θα ενσωματωθεί στο συνολικό ευρωπαϊκό πλαίσιο επαγγελματικών προσόντων (ΕΠΠ) που έχει ζητηθεί στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβώνας, ώστε να καλυφθούν όλα τα είδη και όλα τα επίπεδα προσόντων¹⁶.

Η ποιότητα εξαρτάται κυρίως από μια "παιδεία ποιότητας" και από την εσωτερική διασφάλιση της ποιότητας (ΔΠ) στα πανεπιστήμια – ανάγκη που καθίσταται περισσότερο επιτακτική επειδή το πανεπιστήμιο βρίσκεται κοντά στα σύνορα της γνώσης. Όμως η υπευθυνότητα των πανεπιστημίων έναντι της κοινωνίας απαιτεί επίσης ένα εξωτερικό σύστημα ΔΠ. Στην Ευρώπη αυτό πρέπει να γίνει μέσω ενός δικτύου φορέων ΔΠ - καθένας από τους οποίους θα καλύπτει μια χώρα/περιφέρεια ή έναν τομέα/επαγγελματικό κλάδο - που θα συμφωνούν σε ορισμένα βασικά κριτήρια για να διευκολυνθεί η αμοιβαία αναγνώριση των σφραγίδων ποιότητας σε όλη την Ένωση¹⁷. Εκτός από τα λίγα πανεπιστήμια που έχουν από μόνα τους δημιουργήσει τη φήμη τους, τα πανεπιστήμια της Ευρώπης χρειάζονται σφραγίδες ποιότητας με διεθνή αξιοπιστία. Αν δεν αναπτυχθούν τέτοιες σφραγίδες, τα εν λόγω πανεπιστήμια θα συνεχίσουν να αντιμετωπίζουν ανταγωνιστικό μειονέκτημα.

3.2. Διακυβέρνηση: η ανάγκη για καλύτερη διαχείριση του συστήματος και θεσμική διαχείριση

Το αίτημα των πανεπιστημίων για περισσότερη αυτονομία δεν σημαίνει την απομάκρυνση του κράτους: αντίθετα, στην Ευρώπη υπάρχει σχετική συναίνεση ως προς το ότι το κράτος θα πρέπει να διατηρήσει ή ακόμη και να ενισχύσει την ευθύνη του για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Τα πανεπιστήμια ζητούν ένα θεμελιωδώς νέο τύπο σχέσεων (ή "συμβόλαιο") με την κοινωνία, βάσει του οποίου θα είναι υπεύθυνα και θα λογοδοτούν για τα προγράμματά τους, το προσωπικό τους και τους πόρους τους, ενώ οι δημόσιες αρχές θα επικεντρώνονται στο στρατηγικό προσανατολισμό του συστήματος ως συνόλου.

3.2.1. Ενίσχυση της δημόσιας ευθύνης για την τριτοβάθμια εκπαίδευση ως σύστημα

Η έμφαση στο στρατηγικό προσανατολισμό του συνολικού συστήματος θα επιτρέψει στο κράτος να ενισχύσει τη δημόσια ευθύνη του για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην εποχή της γνώσης – κυρίως με τον καθορισμό ενός κανονιστικού πλαισίου μέσα στο οποίο ο στρατηγικός προσανατολισμός σε συνδυασμό με την αυτονομία και τη διαφοροποίηση θα έχουν ως αποτέλεσμα ευρύτερη πρόσβαση και υψηλότερη ποιότητα.

Σε πολλές χώρες αυτό θα σημαίνει μια νέα προσέγγιση στα υπουργεία, με λιγότερους *εκ των προτέρων* ελέγχους και περισσότερη *εκ των υστέρων* υπευθυνότητα των πανεπιστημίων για την ποιότητα, την αποτελεσματικότητα και την επίτευξη συμφωνηθέντων στόχων. Τίποτε από αυτά δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς εκτεταμένη κατάρτιση, για να έχουν τη δυνατότητα οι

¹⁵ Βλ. ανακοινωθέν Υπουργών, Βερολίνο, 19 Σεπτεμβρίου 2003, <http://www.bologna-bergen2005.no>

¹⁶ Κοινή ενδιάμεση έκθεση, έγγραφο 6905/04 του Συμβουλίου της 3ης Μαρτίου 2004, σημείο 231.

¹⁷ Το σχέδιο σύστασης της Επιτροπής για την ΔΠ στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, COM (2004) 642 της 12ης Οκτωβρίου 2004, βασίζεται σε ακριβώς αυτήν την αρχή.

διαχειριστές των πανεπιστημίων να σχεδιάζουν και να διαχειρίζονται τις αλλαγές με στρατηγικό τρόπο σε μια ευρωπαϊκή/διεθνή προοπτική.

3.2.2. Εφαρμογή στρατηγικών θεσμικού εκσυγχρονισμού

Η πλειονότητα των πανεπιστημίων θεωρεί ότι οι εθνικοί κανονισμοί τους δεν τους επιτρέπουν σήμερα να πραγματοποιήσουν τις μεταβολές που είναι απαραίτητες για το μέλλον τους. Σε ένα ανοικτό, ανταγωνιστικό και εξελισσόμενο περιβάλλον, η αυτονομία είναι προαπαιτούμενο για να είναι ικανά τα πανεπιστήμια να ανταποκρίνονται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της κοινωνίας και να αναλαμβάνουν πλήρως την ευθύνη για τις σχετικές ενέργειές τους.

Τα πανεπιστήμια πρέπει να είναι υπεύθυνα για τα εξής:

- καθορισμό συγκεκριμένων μεσοπρόθεσμων προτεραιοτήτων (όπου θα περιλαμβάνεται ο καθορισμός τύπων/τομέων έρευνας, διδασκαλίας και υπηρεσιών μέσω των οποίων θα επιτύχουν εξαιρετική ποιότητα) και στόχευση της συλλογικής προσπάθειας του προσωπικού τους προς την επίτευξη αυτών των προτεραιοτήτων·
- διαχείριση και ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων τους (πρβλ. τμήμα 3.1.3)·
- καθορισμό των προγραμμάτων σπουδών - υπό τον έλεγχο της εσωτερικής ΔΠ και σύμφωνα με τις κοινές αρχές του ευρωπαϊκού χώρου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης·
- επαγγελματική διαχείριση των εγκαταστάσεών τους (που θα πρέπει να είναι ιδιόκτητες και τις οποίες θα διαχειρίζονται και θα αναπτύσσουν), των οικονομικών πόρων τους (όπου θα περιλαμβάνονται προϋπολογισμοί, επενδύσεις και δάνεια) και της εξωτερικής επικοινωνίας (προβολή της εικόνας τους).

3.3. Χρηματοδότηση: η ανάγκη για υψηλότερες και πιο αποτελεσματικές επενδύσεις

Έχοντας υπόψη την υπερβολικά μεγάλη διάρκεια σπουδών, τα υψηλά ποσοστά εγκατάλειψης των σπουδών καθώς και την ανεργία των πτυχιούχων, η αύξηση των επενδύσεων στο σημερινό σύστημα μπορεί να θεωρηθεί μη παραγωγική ή ακόμη και αντιπαραγωγική. Ωστόσο, η ανεπαρκής χρηματοδότηση σε συνδυασμό με την ακαμψία του συστήματος είναι τόσο σοβαρό πρόβλημα σε ορισμένες χώρες, ώστε παρεμποδίζουν τη διαδικασία μεταρρύθμισης στα πανεπιστήμια, τα οποία είναι έτσι παγιδευμένα σε έναν φαύλο κύκλο.

Για να προσελκύσουν περισσότερη χρηματοδότηση, τα πανεπιστήμια πρέπει πρώτα να πείσουν τους ενδιαφερομένους - κυβερνήσεις, εταιρείες, νοικοκυριά – ότι οι υπάρχοντες πόροι χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά και ότι οι νέοι πόροι θα παράγουν προστιθέμενη αξία για αυτούς. Η αύξηση της χρηματοδότησης δεν μπορεί να δικαιολογηθεί χωρίς αλλαγές σε βάθος: η πραγματοποίηση των αλλαγών αυτών είναι η κύρια αιτιολόγηση και ο κύριος σκοπός των νέων επενδύσεων.

3.3.1. Προτεραιότητες επενδύσεων για τον εκσυγχρονισμό της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Ένα σημαντικό μήνυμα από τα πανεπιστήμια είναι ότι οι μεταρρυθμίσεις του εύρους που απαιτείται στην Ευρώπη δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν και να είναι βιώσιμες χωρίς

(στοχευμένους) νέους πόρους¹⁸. Γι' αυτές τις μεταρρυθμίσεις απαιτείται η διάθεση χρόνου εκ μέρους του προσωπικού, κατάρτιση, ανάπτυξη ΤΠΕ κ.λπ. και, επομένως, απαιτείται ειδική χρηματοδότηση - επιπλέον αυτής που διατίθεται για τις τρέχουσες δραστηριότητες.

Η πρόσθετη χρηματοδότηση θα πρέπει κυρίως να παρέχει κίνητρα και μέσα σε εκείνα τα πανεπιστήμια (υπάρχουν σε κάθε σύστημα) και σε εκείνες τις ομάδες/άτομα (υπάρχουν σε κάθε πανεπιστήμιο) που είναι πρόθυμα και ικανά για καινοτομία, μεταρρυθμίσεις και παροχή υψηλής ποιότητας στη διδασκαλία, την έρευνα και τις υπηρεσίες. Αυτό απαιτεί χρηματοδότηση της έρευνας βασισμένη περισσότερο στον ανταγωνισμό και χρηματοδότηση της εκπαίδευσης βασισμένη περισσότερο στην παραγωγή.

3.3.2. Συνεισφορές από τους φοιτητές και τη βιομηχανία

Ο διάλογος για τα κοινωνικά και ιδιωτικά οφέλη από την τριτοβάθμια εκπαίδευση τόνισε το ρόλο της ως επένδυσης που ωφελεί τόσο το άτομο (με υψηλότερο εισόδημα και κοινωνική θέση) όσο και την κοινωνία συνολικά (με υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης, χαμηλότερες κοινωνικές δαπάνες και συνταξιοδότηση σε μεγαλύτερη ηλικία¹⁹). Έχει αποδειχθεί ότι η δωρεάν τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν επαρκεί αφεαυτής για να εξασφαλίσει ισότητα στην πρόσβαση και τον ανώτατο δυνατό αριθμό εγγραφών. Αυτό δίνει μια νέα προοπτική στο πολυσυζητημένο ζήτημα των διδάκτρων. Κατά τη διαβούλευση, τα πανεπιστήμια που υποστήριζαν την αύξηση των διδάκτρων πρόβαλαν το επιχείρημα ότι ένα σημαντικό όφελος θα είναι η υψηλότερη ποιότητα της εκπαίδευσης. Ορισμένοι αναλυτές τονίζουν επίσης ότι τα δίδακτρα μπορούν στην πράξη να διευκολύνουν την πρόσβαση για τους φοιτητές από ομάδες με χαμηλότερα εισοδήματα αν τα επιπλέον έσοδα από τα αυξημένα δίδακτρα ανακυκλώνονται σε ένα κατάλληλο σύστημα παροχής βοήθειας στους φοιτητές²⁰. Δεδομένων των διαφορών ανάμεσα στα εθνικά συστήματα, δεν μπορεί να υπάρξει ομοιόμορφη απάντηση για το ζήτημα αυτό: κάθε κράτος μέλος πρέπει να επιλέξει την προσέγγιση που είναι η πιο κατάλληλη για τις συνθήκες του.

Τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια πρέπει επίσης να καταστούν πιο ελκυστικοί εταίροι για τη βιομηχανία. Οι εταιρικές σχέσεις με μεγάλη διάρκεια είναι προϋπόθεση για διαρθρωμένες ανταλλαγές προσωπικού και για την ανάπτυξη προγραμμάτων σπουδών που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες της βιομηχανίας για καλά εκπαιδευμένους πτυχιούχους και ερευνητές. Όμως, για να αναπτυχθούν υπηρεσίες εκπαίδευσης/επανεκπαίδευσης, έρευνας και παροχής συμβουλών κατάλληλες για εμπορική αξιοποίηση απαιτούνται επενδύσεις για ορισμένα χρόνια πριν να αρχίσουν αυτές οι δραστηριότητες να υπερκαλύπτουν το κόστος τους – πολύ περισσότερο εάν μειωθούν αντίστοιχα οι κρατικές επιδοτήσεις. Αυτό σημαίνει ότι η ανάπτυξη βιώσιμων εταιρικών σχέσεων με τη βιομηχανία μπορεί να εξαρτάται (αρχικά, τουλάχιστον) από την ύπαρξη φορολογικών κινήτρων.

4. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΗ

Οι κύριες κατευθύνσεις για τον εκσυγχρονισμό των πανεπιστημίων στην Ευρώπη έχουν εντοπιστεί. Οι υπουργοί θα τις επεξεργαστούν περαιτέρω στην προσεχή σύνοδό τους στο Μπέργκεν στο πλαίσιο της διαδικασίας της Μπολόνιας. Στη στρατηγική της Λισσαβώνας πρέπει τώρα να δοθεί προτεραιότητα σε άμεση δράση που θα αποτελείται από ένα συνδυασμό

¹⁸ Βλ. Stakeholders Consultation και έρευνα *Trends IV* για τις μεταρρυθμίσεις της Μπολόνια, EUA, Μάρτιος 2005.

¹⁹ Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, παράγραφος II.

²⁰ Συνέδριο της 10ης Φεβρουαρίου 2005, συνεδριάσεις για τη χρηματοδότηση.

πρωτοβουλιών των πανεπιστημίων, εθνικών ενεργειών ενδυνάμωσης και ευρωπαϊκής υποστήριξης.

4.1. Ενεργοποίηση του δυναμικού των πανεπιστημίων στο εθνικό πλαίσιο

Σε ορισμένα κράτη μέλη έχουν ήδη πραγματοποιηθεί μεταρρυθμίσεις όσον αφορά το καθεστώς, την εσωτερική οργάνωση ή τη χρηματοδότηση των πανεπιστημίων. Ωστόσο, η στρατηγική της Λισσαβώνας παροτρύνει τις κυβερνήσεις να προχωρήσουν περισσότερο με την καθιέρωση μιας νέας εταιρικής σχέσης με τα πανεπιστήμια, τη μετάβαση από τον κρατικό έλεγχο στην υπευθυνότητα έναντι της κοινωνίας και την επένδυση στον εκσυγχρονισμό του τομέα της γνώσης.

4.1.1. Διευκόλυνση των πανεπιστημίων για την αλλαγή

Η Επιτροπή παροτρύνει όλα τα κράτη μέλη να αναλάβουν δράση που θα εξασφαλίσει ότι τα κανονιστικά τους πλαίσια διευκολύνουν και ενθαρρύνουν την ηγεσία των πανεπιστημίων να πραγματοποιήσει πραγματικές αλλαγές και να επιδιώκει στρατηγικές προτεραιότητες.

Τα εν λόγω πλαίσια πρέπει να καλύπτουν τρεις τουλάχιστον ουσιαστικές πτυχές:

- Κανονιστικές ρυθμίσεις και κίνητρα για τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, όπως η δέσμευση για τις μεταρρυθμίσεις της Μπολόνιας και η προσαρμογή στα κοινά σημεία αναφοράς που ορίζονται σε επίπεδο ΕΕ, π.χ. για το ΕΠΠ, την επικύρωση της ανεπίσημης μάθησης, την ευρωπαϊκή χάρτα του ερευνητή και τον κώδικα δεοντολογίας για την πρόσληψη ερευνητών ή τη δημιουργία συστημάτων ΔΠ/ διαπίστευσης με ευρωπαϊκή αξιοπιστία·
- Πολυετείς συμφωνίες μεταξύ του κράτους/της περιφέρειας και κάθε πανεπιστημίου, όπου θα ορίζονται συμφωνηθέντες στρατηγικοί στόχοι, η δέσμευση της ηγεσίας του πανεπιστημίου να επιτύχει τους στόχους και το ύψος της σταθερής και της εξαρτημένης κρατικής χρηματοδότησης που θα παρέχεται·
- Ενδυνάμωση των πανεπιστημίων για την αποτελεσματική λήψη και εφαρμογή αποφάσεων με μια ηγετική ομάδα με επαρκή εξουσία και διαχειριστική ικανότητα, επαρκή διάρκεια θητείας και εκτεταμένη ευρωπαϊκή/διεθνή εμπειρία. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό έχοντας υπόψη τη θετική σύνδεση ανάμεσα στην ποιότητα της ηγεσίας των πανεπιστημίων και στην παραγωγή²¹.

4.1.2. Εξασφάλιση επαρκούς επιπέδου συνολικής χρηματοδότησης

Η διασφάλιση ότι κανένα σύστημα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ευρώπη δεν θα υστερεί λόγω έλλειψης επαρκών συνολικών πόρων είναι μια σημαντική ευθύνη του κράτους. Η ΕΕ δεν χρειάζεται να αναπαραγάγει το σύστημα των ΗΠΑ, όπου ο ανταγωνισμός για πανεπιστημιακούς αστέρες έχει οδηγήσει σε πληθωρισμό των μισθών. Ωστόσο, η Επιτροπή εκτιμά ότι ακόμη και σε ένα εκσυγχρονισμένο σύστημα πανεπιστημίων, μια συνολική επένδυση ύψους περίπου 2% του ΑΕγχΠ (πρβλ. ΗΠΑ: 2,7%) είναι το ελάχιστο που απαιτείται για τις οικονομίες έντασης γνώσεων.

²¹ Συνέδριο της 10ης Φεβρουαρίου 2005, συνεδριάσεις για τη διακυβέρνηση.

Η Επιτροπή παροτρύνει τους εθνικούς αρμόδιους για λήψη αποφάσεων σε όλα τα υπουργεία να αναγνωρίσουν ότι η εξάλειψη του σοβαρού ελλείμματος χρηματοδότησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη της στρατηγικής της Λισσαβώνας. Ωστόσο, η αναλογία κρατικής και ιδιωτικής χρηματοδότησης, καθώς και βασικής και ανταγωνιστικής χρηματοδότησης και χρηματοδότησης που συνδέεται με την παραγωγή, θα παραμείνει διαφορετική από τη μια χώρα στην άλλη, λόγω της μεγάλης ποικιλομορφίας των νοοτροπιών, των οικονομιών και των πανεπιστημιακών παραδόσεων.

Είναι σαφές ότι τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια χρειάζεται να προσελκύσουν ένα πολύ υψηλότερο μερίδιο χρηματοδότησης από τη βιομηχανία· πρέπει όμως να αναγνωρίσουν ότι αυτό θα συμβεί μόνο στο πλαίσιο εταιρικών σχέσεων που θα συμφέρουν και τις δύο πλευρές και να αρχίσουν να προετοιμάζονται για περισσότερες τέτοιες σχέσεις.

Επομένως η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη να διασφαλίσουν ότι οι φορολογικοί κανόνες δημιουργούν τις προϋποθέσεις και ενθαρρύνουν τις εταιρικές σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων και πανεπιστημίων και ότι τα πανεπιστήμια θα είναι σε θέση να χρησιμοποιούν τη σχετική χρηματοδότηση με τρόπους που θα εξασφαλίσουν τη συνεχή ενίσχυσή τους.

Υπάρχει ένα ευρύ φάσμα δυνατοτήτων ανάμεσα στους δύο πόλους: αφενός, της δωρεάν εκπαίδευσης που υποστηρίζεται με επιχορηγήσεις και, αφετέρου, των διδασκτρών που καλύπτουν το πλήρες κόστος των σπουδών. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να διασφαλιστεί η αρχή της ισότητας των ευκαιριών. Όταν καθιερώνονται δίδακτρα, σημαντικό μέρος των εισπράξεων πρέπει να αναδιανέμεται με τη μορφή επιχορηγήσεων/δανείων, που θα εξαρτώνται από το εισόδημα και θα αποσκοπούν στην εξασφάλιση πρόσβασης για όλους, και με τη μορφή υποτροφιών που θα συνδέονται με τις επιδόσεις και θα αποσκοπούν στην ενθάρρυνση της αριστείας. Μπορούν να εφαρμοστούν διαφορετικές κλίμακες διδασκτρών και συστήματα επιχορηγήσεων για να εξασφαλισθεί η ελκυστικότητα των κύκλων σπουδών με την υψηλότερη κοινωνική αξία, π.χ. για να αποφεύγονται οι ελλείψεις εργατικού δυναμικού σε ορισμένους τομείς και η ανεργία των πτυχιούχων σε άλλους· αυτό μπορεί να φθάνει μέχρι το σημείο της ανταμοιβής ορισμένων κατηγοριών, που θα αντιμετωπίζονται ως εκπαιδευόμενοι επαγγελματίες, π.χ. στα πρώιμα στάδια της σταδιοδρομίας ερευνητών που ολοκληρώνουν το διδακτορικό τους.

Η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη να εξετάσουν εάν το σημερινό τους πρότυπο χρηματοδότησης (με ή χωρίς σημαντικά δίδακτρα, επιχορηγήσεις ή/και δάνεια) εξασφαλίζει αποτελεσματικά την ισότιμη πρόσβαση για όλους τους φοιτητές με τα κατάλληλα προσόντα ώστε να αξιοποιούν πλήρως τις δυνατότητές τους.

4.2. Απάντηση στο αίτημα των πανεπιστημίων για περισσότερη υποστήριξη εκ μέρους της Ευρώπης

Οι μεταρρυθμίσεις και η χρηματοδότηση είναι κυρίως αρμοδιότητα του κράτους, των περιφερειών και των πανεπιστημίων στο εθνικό πλαίσιο. Ωστόσο, η Επιτροπή προτίθεται να ανταποκριθεί στο αίτημα των πανεπιστημίων για περισσότερη υποστήριξη εκ μέρους της Ευρώπης με τρεις κύριους τρόπους.

4.2.1. Κινητοποίηση όλων των πηγών χρηματοδότησης της ΕΕ για τον εκσυγχρονισμό των πανεπιστημίων

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν είναι απλώς το άθροισμα των δραστηριοτήτων εκπαίδευσης, κατάρτισης και έρευνας. Είναι επίσης αφεαυτής ένας θεμελιώδης οικονομικός και κοινωνικός

τομέας, που έχει ανάγκη από πόρους για την αναμόρφωσή του. Η ΕΕ έχει υποστηρίξει τη διαδικασία μετατροπής τομέων όπως η βιομηχανία χάλυβα και η γεωργία· σήμερα αντιμετωπίζει επιτακτική ανάγκη εκσυγχρονισμού της "βιομηχανίας της γνώσης της" και ιδιαίτερα των πανεπιστημίων της.

Όμως, η τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν περιλαμβάνεται σήμερα στους κύριους αποδέκτες των ευρωπαϊκών διαρθρωτικών ταμείων ή των δανείων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων. Ωστόσο, η συγχρηματοδότηση ή τα μακροπρόθεσμα δάνεια θα μπορούσαν να καταστήσουν δυνατή τη μείωση ή τη διαχρονική ανακατανομή του κόστους των επενδύσεων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ασχέτως του εάν πρόκειται για υλικές και άυλες υποδομές, προγράμματα κατάρτισης ή περιφερειακούς ομίλους γνώσεων.

Γι' αυτό, η Επιτροπή καλεί τα κράτη μέλη χρησιμοποιήσουν όσο το δυνατό περισσότερο τα χρηματοδοτικά μέσα της ΕΕ για την ανάπτυξη του τομέα της γνώσης. Τα διαρθρωτικά ταμεία και τα ταμεία αγροτικής ανάπτυξης παρέχουν δυνατότητες για την τόνωση του εκσυγχρονισμού της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μέσω τομεακών μέτρων. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι επίσης τομέας προτεραιότητας για την ΕΤΕπ και είναι επιθυμητή η περαιτέρω επέκταση της δανειοδότησής της.

4.2.2. Ενίσχυση της συνεργασίας στο πλαίσιο της «εκπαίδευσης & κατάρτισης το 2010»

Το πρόγραμμα εργασιών "εκπαίδευση & κατάρτιση το 2010" αναγνωρίζει την εξαιρετικά υψηλή σημασία του εκσυγχρονισμού στην τριτοβάθμια εκπαίδευση²² - επιπλέον των μεταρρυθμίσεων που απαιτούνται στο πλαίσιο της διαδικασίας της Μπολόνιας, οι οποίες έχουν επίσης ουσιαστική σημασία για την επίτευξη των στόχων της Λισσαβόνας.

Η Επιτροπή θα αξιοποιήσει πλήρως όλα τα διαθέσιμα μέσα του προγράμματος εργασιών για την υποστήριξη των προσπαθειών των κρατών μελών να εκσυγχρονίσουν τα πανεπιστήμιά τους, υποστηρίζοντας π.χ. την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών, έρευνες και μελέτες, αμοιβαία μάθηση μεταξύ των διαμορφωτών πολιτικής κλπ. Η ανάλυση βάσει δεικτών μπορεί επίσης να βοηθήσει στη μέτρηση των επιδόσεων όσον αφορά τη χρηματοδότηση και την παραγωγή²³, αλλά η Επιτροπή δεν προτείνει ειδικά ευρωπαϊκά σημεία αναφοράς για την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Το προτεινόμενο ολοκληρωμένο πρόγραμμα για τη διά βίου μάθηση²⁴ για την περίοδο 2007-2013 θα συνδέεται επίσης πιο στενά με τις προτεραιότητες πολιτικής της Ένωσης, ιδίως με την ενίσχυση της κινητικότητας και της συνεργασίας πανεπιστημίων-βιομηχανίας.

Δύο κύριοι στόχοι για το 2006 είναι η θέσπιση του προτεινόμενου Ευρωπαϊκού Πλαισίου Επαγγελματικών Προσόντων (ΕΠΠ) και η έναρξη της εφαρμογής της σύστασης για τη διασφάλιση της ποιότητας (μετά την έγκρισή της), η οποία θεσπίζει σημαντικά νέα μέσα, όπως ένα ευρωπαϊκό μητρώο φορέων που πληρούν πρότυπα καθορισμένα σε ευρωπαϊκό επίπεδο²⁵. Η Επιτροπή σχεδιάζει επίσης να υποστηρίξει ορισμένες νέες πρωτοβουλίες διαπίστευσης που θα καλύπτουν όλη την ΕΕ σε συγκεκριμένους τομείς το 2005.

²² Κοινή ενδιάμεση έκθεση, σημείο 1.1.2.

²³ Έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, τμήμα IV.

²⁴ Βλ. COM (2004) 474 της 14ης Ιουλίου 2004.

²⁵ Βλ. COM (2004) 642 της 12ης Οκτωβρίου 2004.

4.2.3. Επένδυση στην υψηλή ποιότητα/αριστεία

Η Επιτροπή σκοπεύει να ανταποκριθεί στο αίτημα για επένδυση περισσότερων προσπαθειών και χρημάτων στην υψηλή ποιότητα, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα ότι το πεδίο από το οποίο θα πηγάζει η αριστεία θα παραμένει ανοικτό και γόνιμο σε όλη την Ένωση. Δύο βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχία είναι η υπερνίκηση της απομόνωσης και η υποστήριξη των λιγότερο προηγμένων περιφερειών για τη δημιουργία υψηλής ποιότητας σε συγκεκριμένους τύπους/τομείς δραστηριοτήτων.

Μια κύρια προτεραιότητα θα είναι μεταπτυχιακές/διδακτορικές σχολές και δίκτυα ευρωπαϊκού και παγκόσμιου επιπέδου, που θα έχουν διττή λειτουργία ως αιχμή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ως πρώτο στάδιο της σταδιοδρομίας των ερευνητών. Η Επιτροπή θα εξετάσει τη δυνατότητα παροχής περισσότερης υποστήριξης για τέτοιες σχολές και για τους φοιτητές/ερευνητές τους, με την προϋπόθεση ότι πληρούν ορισμένα κριτήρια όπως: κρίσιμη μάζα· διεπιστημονικότητα· ισχυρή ευρωπαϊκή διάσταση· υποστήριξη από τις περιφερειακές/εθνικές αρχές και άμεση συμμετοχή της βιομηχανίας· εντοπισμένοι και δηλωμένοι τομείς αριστείας. Ενδέχεται να προβλεφθεί ειδική υποστήριξη για κοινά ή "ευρωπαϊκά" διδακτορικά και για διασφάλιση ποιότητας ή διαπίστευση σε διδακτορικό επίπεδο.

Το πρόγραμμα Marie-Curie για την ανάπτυξη της σταδιοδρομίας και την κινητικότητα των ερευνητών²⁶ ή το Ευρωπαϊκό Πανεπιστημιακό Ίδρυμα της Φλωρεντίας (στο οποίο η Επιτροπή θα υποστηρίξει ένα πιλοτικό μεταδιδακτορικό πρόγραμμα) παρέχουν ήδη επαρκή υποστήριξη σε αυτό το επίπεδο.

Η Επιτροπή διερευνά τρόπους προώθησης της πρότασής της για ένα Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Τεχνολογίας. Το ινστιτούτο αυτό πρέπει να συνδυάζει φήμη παγκοσμίου επιπέδου με την ευρωπαϊκή ταυτότητα και να υποστηρίζει τη γνώση ως κλειδί για την ανάπτυξη και την απασχόληση. Θα πρέπει να βασίζεται σε ένα δίκτυο που θα συγκεντρώνει τα καλύτερα μυαλά και εταιρείες και θα διαδίδει την καινοτομία σε όλη την Ευρώπη.

4.3. Χρειάζεται υποστήριξη για επείγουσα δράση

Η παρούσα ανακοίνωση θα συμπληρωθεί από το προσεχές πρόγραμμα δράσης για την πανεπιστημιακή έρευνα²⁷ της Επιτροπής. Τα δύο αυτά έγγραφα θα προσφέρουν την ευκαιρία, σε εύθετο χρόνο, να διασφαλιστεί ότι ο εκσυγχρονισμός των πανεπιστημίων θα έχει επαρκή προτεραιότητα στα χρηματοδοτικά μέσα και τα μέσα πολιτικής της ΕΕ για την περίοδο 2007-2013.

Η Επιτροπή καλεί το Συμβούλιο να εκδώσει ψήφισμα που θα υποστηρίζει το αίτημά της για ένα νέο είδος εταιρικών σχέσεων μεταξύ του κράτους και των πανεπιστημίων και για επαρκείς επενδύσεις ώστε να καταστεί ικανός ο εκσυγχρονισμός της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η Επιτροπή ελπίζει επίσης ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θα υποστηρίξουν σαφώς το πρόγραμμα αλλαγών που παρουσιάζεται στην παρούσα ανακοίνωση.

²⁶ http://europa.eu.int/comm/research/fp6/mariecurie-actions/action/fellow_en.html

²⁷ Πρόγραμμα δράσης για την πανεπιστημιακή έρευνα, το οποίο βασίζεται κυρίως στην έκθεση του φόρουμ για την πανεπιστημιακή έρευνα.